

Barbara Janczak
AGH Akademia Górniczo-Hutnicza
Biblioteka Główna

Czeska Narodowa Biblioteka Techniczna: od tradycji do nowoczesności

Streszczenie: *W artykule przedstawiono w zarysie historię i działalność bieżącą Narodowej Biblioteki Technicznej w Pradze. Zwrócono uwagę na wewnętrzne i zewnętrzne rozwiązania przestrzenne nowoczesnego budynku bibliotecznego.*

Abstract: *In the article, the history and current activities of the Czech National Library of Technology have been outlined. Special attention has been paid to the internal and external space solutions of the modern library building.*

Słowa kluczowe: *Narodowa Biblioteka Techniczna w Pradze, architektura biblioteczna, budownictwo biblioteczne*

Keywords: *Czech National Library of Technology, library architecture, library buildings*

Stolica Czech to miasto niezwykle — piękne, a jednocześnie przyjazne, również dla przybyszów. Takie, do którego chce się wracać i w którym chciałoby się mieszkać. O uroku Pragi i mnogości jej atrakcji turystycznych nie ma potrzeby przekonywać. Wśród niezliczonych zabytków i fascynujących miejsc na mapie turystycznej miasta znaczącą pozycję zajmują biblioteki. Mieszcząca się w zbudowanym w 1556 r. gmachu Clementinum Biblioteka Narodowa i biblioteka klasztoru norbertanów na Strahovie przyciągają turystów, a w szczególności bibliotekarzy, swoimi unikalnymi zbiorami czy niezwykłymi wnętrzami. Na uwagę zasługuje również Narodowa Biblioteka Techniczna (NBT) — najstarsza i największa w Republice Czeskiej biblioteka gromadząca czeską i zagraniczną literaturę techniczną — nie tylko ze względu na architekturę nowoczesnego budynku, ale również bogatą historię.

Z dziejów NBT w Pradze

Początki szkolnictwa technicznego i biblioteki technicznej w Pradze przypadają na pierwsze dziesięciolecie XVIII w. W roku 1718 pierwszy profesor stanowy z zakresu techniki — Christian Willenberg (1655-1731) za dotację w wysokości 300 guldenów zaczął gromadzić książki i pomoce dydaktyczne do nauczania pierwszych 12 studentów w zakresie budownictwa fortyfikacji. Stały się one załącznikiem późniejszej biblioteki. Profesor prowadził zajęcia i przechowywał księgozbiór w swoim mieszkaniu, w tzw. Saskim Domu na Małej Stranie. Kolekcję uzupełniali kolejni profesorowie stanowi — Johan Ferdinand Schor (1686-

1767) i Franz Leonhard Herget (1741-1800). Oni również nauczali i trzymali księgozbiór u siebie w domu, dlatego każda przeprowadzka profesorów wiązała się ze zmianą lokalizacji książek i innych pomocy naukowych.

W związku z tym, że liczba studentów rosła, a kolekcja stopniowo powiększała się, w 1777 r. profesor Hegert wystarał się o salę wykładową oraz trzy pokoje przeznaczone dla biblioteki i pomoce naukowe w praskim Clementinum. Uzyskał też regularną roczną dotację krajową w wysokości 250 guldenów na zakup książek i pomocy naukowych. Profil szkoły i biblioteki ulegał zmianie z wojskowego na cywilny. Zbiory uzupełniano publikacjami z matematyki, fizyki, architektury, budownictwa i mechaniki.

W 1786 r. szkołę wraz z biblioteką przeniesiono do pojezuickiego budynku Seminarium św. Wacława przy ul. Dominikańskiej (dziś ul. Husa) na Starym Mieście. Biblioteka stanowiła nieodłączną część Stanowej Szkoły Technicznej przekształconej w roku 1806 w Instytut Politechniczny, a następnie rozdzielonej na dwie części — politechnikę czeską i politechnikę niemiecką (1869), od 1875 r. podległe austriackiemu Ministerstwu Kultury. Biblioteka służyła obu uczelniom aż do rozwiązania niemieckiej politechniki w 1945 r. Do 1834 r. mieściła się w tylnej części budynku, następnie po wybudowaniu nowego skrzydła na dziedzińcu uzyskała na I piętrze trzy pomieszczenia o łącznej powierzchni 114 m². W roku 1875 powiększyła się o czytelnię (102 m²) z 73 miejscami dla czytelników, a w 1891 r. rektor niemieckiej uczelni technicznej przydzielił bibliotece kolejną salę. Istotnie przysłużył się bibliotece prof. František Josef Gerstner (1756-1832), inicjator przekształcenia szkoły w politechnikę (1806). To jemu biblioteka zawdzięcza uporządkowanie i zewidencjonowanie książek i czasopism, także z jego polecenia opiekę nad biblioteką w latach 1831-1865 sprawował Karl Joseph Napoleon Balling (1805-1868), adiunkt w dziedzinie chemii, późniejszy profesor i rektor uczelni, który to zebrał książki rozproszone w domach profesorów i utworzył podwaliny księgozbioru Państwowej Biblioteki Technicznej w pięciu grupach tematycznych — matematyka, budownictwo, chemia, mechanika i wojskowość.

W czasach, gdy funkcjonowały równoległe dwie uczelnie techniczne (czeska i niemiecka), ich wspólna książnica nosiła nazwę: Biblioteka Wyższych Szkół Technicznych. Nazwa ta utrzymała się do 1960 r.

W 1935 r. biblioteka przeniosła się do odnowionego i przystosowanego do jej potrzeb wschodniego skrzydła Clementinum, opuszczonego uprzednio przez Uniwersytet Czeski, który został przeniesiony do nowego budynku Wydziału Filozoficznego. Wnętrze i wyposażenie techniczne biblioteki należały do najlepszych rozwiązań w Europie Środkowej. W bibliotece zainstalowano pocztę pneumatyczną — pionowo-poziomy transporter z zawieszonymi metalowymi koszami do przesyłania 1-3 książek. Uwagę użytkowników

i zwiedzających przykuwał też odrestaurowany historyczny drewniany sufit Teatru Jezuickiego w wielkiej sali do nauki ze 142 miejscami dla czytelników¹.

*Fot. 1. Projekt NBT prezentowany w dawnej siedzibie Biblioteki w Clementinum.
Fot. B. Janczak.*

W 1960 r. książnicę przemianowano na Państwową Bibliotekę Techniczną (PBT). Z upływem czasu pomieszczenia we wschodnim skrzydle Clementinum nie były w stanie sprostać rosnącym potrzebom rozwijającej się biblioteki pomimo drobnych przemeblowań i adaptacji oraz oddania do użytku poza obrębem biblioteki trzech obiektów magazynowych przechowujących łącznie 500 000 wolumenów. Pod koniec lat 90. uznano, że konieczny jest projekt budowy nowego budynku — Narodowej Biblioteki Technicznej (NBT). Budowę NBT rozpoczęto w 2006 r., a uroczystego otwarcia dokonano 9 września 2009 r.

Siedziba biblioteki

W trwającej niespełna trzy stulecia historii biblioteka wielokrotnie zmieniała swoją siedzibę. Jak już wspomniano, w początkowym okresie księgozbiór znajdował schronienie w mieszkaniach profesorów kształcących pierwszych czeskich inżynierów. Pozyskiwane dla księgozbioru kolejno pomieszczenia w budynkach poklasztornych (Clementinum, seminarium św. Wacława i na powrót Clementinum) z upływem czasu nie zaspokajały potrzeb lokalowych. Właściwego rozmachu nabrała biblioteka po oddaniu w 2009 r. zapro-

¹ Marine Comby [ed.]. Czech National Library of Technology : About NTK: History. [Dostęp 26.02.2014]. Dostępny w: http://www.techlib.cz/en/2749-about-ntk#tab_history.

jektowanego specjalnie dla niej nowoczesnego budynku. Nowy gmach NBT wybudowano w samym sercu kampusu Politechniki Czeskiej (czes. *České vysoké učení technické*) w Dejvicach (dzielnica Praga 6).

Pomysł zbudowania nowej biblioteki technicznej zrodził się w latach 90. Spośród ponad 50 propozycji przyjętych w przeprowadzonym w 2000 r. konkursie na projekt budynku zwyciężyła koncepcja zaproponowana przez pracownię Projektíl Architekti². Budynek ma powierzchnię 6150 m², powstał na planie kwadratu o zaokrąglonych bokach o wymiarach 70x70 metrów. Biblioteka doskonale wpisuje się w zabudowę kampusu uczelni technicznej, tworząc wspólną całość z budynkami z lat 20. i 70. XX w. Dzięki swoim wewnętrznym rozwiązaniom przestrzennym stała się nowym centrum życia studenckiego w praskim kampusie.

Fot. 2. Nowy budynek NBT w Pradze.

Źródło: Dostępny w: <http://www.stc.npu.cz/novostavby/vsechny-objekty/vypis/detail/46-praha-6-dejvice-narodni/>.

Z zewnątrz biblioteka jest oszczędna w formie. Elewacja jest w 50% wykonana ze szkła i została tak zaprojektowana, aby czerpać jak najwięcej korzyści ze światła słonecznego w celach naświetlenia i ogrzania wnętrza. Do budynku prowadzą cztery wejścia — po jed-

² Národní technická knihovna : občasnik o výstavbě Národní technické knihovny (NTK) v Praze 6-Dejvicích. Praha 2006, s. 5.

nym na każdej elewacji, co umożliwia łatwość dostępu z różnych stron kampusu. Biblioteka posiada dziewięć pięter, w tym trzy podziemne, w których znajdują się pomieszczenia techniczne, magazyny i parking. Na sześciu piętrach rozmieszczono księgozbiór (około 1 200 000 książek i innych publikacji), czytelnie, pomieszczenia biblioteczne i administracyjne, sale konferencyjne³. Po wejściu do środka można ujrzeć kolorowe motywy na wszystkich kondygnacjach budynku, jak też kolorową tęczę w stylu pop-art, znajdującą się na posadzce. Ściany zdobią grafiki przypominające rysunki ze szkolnych zeszytów. Na parterze znajduje się przestronny hol wejściowy, kawiarnia na 150 miejsc, sala koncertowa na 200 miejsc, a także sala wystawowa i księgarnia oraz pokój do nauki dla studentów, otwarty przez całą dobę. Biblioteka ma 1200 miejsc do nauki i 300 miejsc relaksacyjnych, głównie w atrium wejściowym. Znajdują się tam składane z mniejszych elementów sofy, aby studenci mogli swobodnie dostosowywać je do swoich potrzeb. Na terenie budynku biblioteki zarejestrowani użytkownicy mają dostęp do bezprzewodowej sieci komputerowej Wi-Fi. To wszystko sprawia, że studenci w bibliotece mogą się czuć swobodnie, spotykać się i miło spędzać wolny czas.

Działalność bieżąca

NBT jest centralną biblioteką techniczną podległą Ministerstwu Edukacji, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej. Udostępnia zbiory własne (dawnej PBT), część kolekcji biblioteki Politechniki Czeskiej w Pradze oraz część księgozbioru Wyższej Szkoły Chemicznej w Pradze. Jest równocześnie publiczną biblioteką naukowo-techniczną i jako taka gromadzi i dysponuje literaturą i innymi źródłami informacji z zakresu nauk przyrodniczych, społecznych i technicznych.

Podstawowym zadaniem NBT jest udostępnianie źródeł informacji i usług z zakresu nauk technicznych i stosowanych studentom, wykładowcom i badaczom oraz osobom zainteresowanym informacją techniczną. Kolekcja biblioteki liczy ponad 1500000 tomów, z czego 330000 w wolnym dostępie, 1200 czasopism drukowanych oraz dostęp do ponad 50000 e-źródeł i licznych e-książek. Oferuje też zdalny dostęp do 18 000 e-czasopism z zakresu nauk technicznych i ścisłych oraz medycyny. Roczny przyrost księgozbioru wynosi około 10 000 wolumenów. Część księgozbioru (historyczne czeskie czasopisma i podręczniki uczelni technicznych) poddano digitalizacji. Historyczna kolekcja książek i czasopism z lat 1500-1920 liczy ponad 70 000 wolumenów. Personel biblioteki liczący około 160 pracowników świadczy usługi dla ponad 11000 użytkowników (ponad połowę z nich stanowią studenci).

³ National Technical (tu jest błąd, bo powinno być Technical ale link odsyła właśnie do wersji z błędem Library in Prague / Projektıl Architekti. [Dostęp 26.02.2014]. Dostępny w: <http://www.archdaily.com/29600/national-technical-library-in-prague-projektıl-architekti>.

Biblioteka prowadzi Narodowe Repozytorium Szarej Literatury (raporty, dysertacje, literatura firmowa itp.) z pracownią Cyfrowej Biblioteki Szarej Literatury oraz Czeskie Narodowe Centrum ISSN przydzielające numery ISSN i rejestrujące czeskie wydawnictwa seryjne.

Jako centrum udostępniania dokumentów cyfrowych (Wirtualna Biblioteka Politechniczna) NBT posiada wielofunkcyjny system usług informacyjnych z centralnym katalogiem księgozbiorów 50 czeskich bibliotek. Pozwala on na zdalne zamawianie zarejestrowanym czeskim użytkownikom interesujących ich pozycji. NBT współpracuje z innymi bibliotekami i instytucjami na wielu płaszczyznach — wspólne katalogowanie, opracowuje Centralny Katalog Republiki Czeskiej, wspólne tworzenie czeskiej kartoteki wzorcowej, wspólny zakup elektronicznych źródeł informacji dla wybranych bibliotek (Science Direct, Springer Link, InterScience, Kluwer i in.).

Elektroniczny katalog wirtualnej biblioteki NBT posiada rekordy wszystkich typów dokumentów w jednej bazie danych, nie wykluczając kolekcji historycznej. Całość jest dostępna dla zarejestrowanych uczestników. Czeskie i zagraniczne biblioteki mają do niego dostęp poprzez system wypożyczeń międzybibliotecznych. Biblioteka digitalizuje zbiory historyczne z lat 1500-1920 w ramach usługi EOD (eBooks on Demand)⁴. Dzięki tej usłudze użytkownicy mogą zgłaszać do digitalizacji książki, będące własnością publiczną. Kopie elektroniczne są im dostarczane, a następnie przechowywane w Cyfrowej NBT i oferowane bezpłatnie innym użytkownikom.

NBT prowadzi kursy kwalifikacyjne dla bibliotekarzy w zakresie nowoczesnych usług bibliotecznych oraz udziela konsultacji eksperckich na poziomie narodowym. NBT współpracuje z sąsiednimi uczelniami i instytucjami badawczymi, od 2013 r. również z Uniwersytetem Rolniczym w Pradze-Suchodole.

Biblioteka jest swoistym ośrodkiem kulturalnym proponującym wykłady, wycieczki edukacyjne, imprezy kulturalne, wystawy. Pełni też rolę miejsca spotkań — znajduje się tu przestronny hall na parterze, księgarnia, filia miejskiej biblioteki, sklep komputerowy, kawiarnia. NBT wspomaga działalność edukacyjną, organizując szkolenia, wycieczki, praktyki, szkoły letnie i kursy edukacji permanentnej⁵.

Na zakończenie wypada zachęcić do zwiedzenia tej niezwyklej ogólnodostępnej księżnicy naukowo-technicznej o niemal 300-letniej tradycji, mieszczącej się w największym i naj-

⁴ National Technical Library : books2ebooks. [Dostęp 26.02.2014]. Dostępny w: <http://books2ebooks.eu/it/content/national-technical-library>.

⁵ Marine Comby [ed.] Czech National Technical Library : About NTK : Your Partner in the World of Technical Information. [Dostęp 26.02.2014]. Dostępny w http://www.techlib.cz/en/2749-about-ntk#tab_partner.

nowocześniejszym w Czechach budynku bibliotecznym, instytucji wspomagającej działalność edukacyjną i pełniącą funkcję swoistego ośrodka kulturalno-rozrywkowego, integrującego społeczność kampusu uczelni technicznych. Najłatwiej do niej dotrzeć dojeżdżając linią A praskiego metra do końcowej stacji (Dejvicka), a następnie pokonując pieszo odległość około 300 metrów.

Bibliografia:

1. Marine Comby [ed.]. Czech National Library of Technology : About NTK : History. [Dostęp 26.02.2014]. Dostępny w: http://www.techlib.cz/en/2749-about-ntk#tab_history.
2. Národní technická knihovna : občasnik o výstavbě Národní technické knihovny (NTK) v Praze 6-Dejvicích. Praha 2006, s. 5.
3. National Technical (tu jest błąd, bo powinno być Technical ale link odsyła właśnie do wersji z błędem Library in Prague / Projektil Architekti. [Dostęp 26.02.2014]. Dostępny w: <http://www.archdaily.com/29600/national-technical-library-in-prague-projektil-architekti>.
4. National Technical Library : books2ebooks. [Dostęp 26.02.2014]. Dostępny w: <http://books2ebooks.eu/it/content/national-technical-library>.
5. Marine Comby [ed.] Czech National Technical Library : About NTK : Your Partner in the World of Technical Information. [Dostęp 26.02.2014]. Dostępny w: http://www.techlib.cz/en/2749-about-ntk#tab_partner.